

Przeprowadzanie dowodów - Niemcy

Uwaga: niedawno wprowadzono na tej stronie zmiany w oryginalnej wersji językowej [de](#). Strona w wybranej przez Ciebie wersji językowej jest obecnie tłumaczona przez nasze służby tłumaczeniowe. Do tej pory przetłumaczono ją na następujące języki: [en](#)

SPIS TREŚCI

- 1 Ciężar dowodu
 - 1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?
 - 1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?
 - 1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?
- 2 Postępowanie dowodowe
 - 2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?
 - 2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?
 - 2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?
 - 2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?
 - 2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?
 - 2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?
 - 2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?
 - 2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?
 - 2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?
 - 2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?
 - 2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?
 - 2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?
- 3 Ocena dowodów
 - 3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?
 - 3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

1 Ciężar dowodu

1.1 Jakie zasady obowiązują w odniesieniu do ciężaru dowodu?

Reguły, jakim podlega ciężar dowodu, zależą od normy prawnej przywołanej przez strony postępowania, tj. od prawa materialnego. Zgodnie z ogólną zasadą każda strona musi udowodnić fakty działające na jej korzyść. Niektóre zasady dotyczące ciężaru dowodu są także wyraźnie określone w ustawie.

Jeżeli po wyczerpaniu wszystkich środków dowodowych dopuszczalnych w postępowaniu nadal istnieją wątpliwości dotyczące zasadniczej okoliczności faktycznej, konieczne jest ustalenie, na kim spoczywa ciężar dowodu. Odpowiedzialność za nieprzedstawienie dowodów ponosi strona, na której spoczywał ciężar udowodnienia faktu, co do którego istnieją wątpliwości.

1.2 Czy obowiązują zasady, które wyłączają konieczność dowodzenia niektórych faktów? W jakich przypadkach? Czy możliwe jest przedstawienie dowodu w celu obalenia szczególnego domniemania prawnego?

Wyłączenie konieczności dowodzenia niektórych faktów może nastąpić na jeden z dwóch sposobów: ciężar dowodu może zostać odwrócony, tj. przeniesiony ze strony, na której by spoczywał, na stronę przeciwną, lub może przybrać postać ułatwienia dowodowego wobec jednej ze stron.

1. Odwrócenie ciężaru dowodu

Ciężar dowodu może zostać odwrócony i przeniesiony ze strony, na której zazwyczaj spoczywa, na stronę przeciwną. W ustawie dokonano do pewnego stopnia rozróżnienia między ogólną zasadą a wyjątkiem: ciężar dowodu spoczywa zatem na stronie, która powołuje się na wyjątek. Na przykład zgodnie z art. 932 ust. 1 zdanie pierwsze, art. 892 ust. 1 zdanie pierwsze i art. 2366 kodeksu cywilnego (*Bürgerliches Gesetzbuch*) w ustawodawstwie istnieje zasadniczo domniemanie dobrej wiary kupującego. Odwrócenie ciężaru dowodu ma szczególne znaczenie w sprawach dotyczących odpowiedzialności na podstawie ustawy o nienależyтым wykonaniu umowy (*Leistungsstörungenrecht*), w których dłużnik (pozwany) musi udowodnić, że nie ponosi odpowiedzialności za niewywiązanie się z zobowiązania zgodnie z art. 280 ust. 1 zdanie drugie kodeksu cywilnego.

2. Ułatwienie dowodowe

a) Domniemania prawne (*gesetzliche Vermutungen*) stanowią ułatwienie dowodowe dla strony, która musi jedynie przedstawić i udowodnić fakty, na których opiera się domniemanie (art. 292 kodeksu postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung*)). Domniemania prawne mogą dotyczyć faktów, na przykład domniemanie przekazania wierzycielowi hipotecznego listu zastawnego (*Hypothekenbrief*), ponieważ jest on w jego posiadaniu (art. 1117 ust. 3 kodeksu cywilnego). Domniemania mogą również dotyczyć praw, na przykład domniemanie, że posiadacz aktu poświadczenia dziedziczenia ma status spadkobiercy (art. 2365 kodeksu cywilnego).

Zgodnie z art. 292 kodeksu postępowania cywilnego domniemanie prawne może zostać obalone, chyba że przepisy stanowią inaczej.

b) Domniemania faktyczne (*tatsächliche Vermutungen*) są domniemaniami, na których opierają się dowody *prima facie* (*Anscheinbeweis*, dowody, które są prawdziwe „na pierwszy rzut oka”); ogólne podejście jest porównywalne z podejściem stosowanym w przypadku domniemań prawnych. Dowód *prima facie* występuje wówczas, gdy fakt wymagający udowodnienia stanowi następstwo normalnego biegu zdarzeń, po uwzględnieniu wszystkich bezspornych i ustalonych okoliczności sprawy. Dowód *prima facie* może być stosowany w szczególności na potrzeby ustalenia związku przyczynowego i winy, np. winy w przypadku, gdy pojazd uderza w drzewo.

Strona przeciwna może zakwestionować domniemanie w oparciu o fakty, które powodują powstanie poważnych wątpliwości co do tego, czy dane zdarzenie wystąpiłoby w następstwie normalnego biegu zdarzeń.

3. W orzecznictwie w coraz szerszym zakresie definiuje się ciężar dowodu w oparciu o zasadę słuszności i sprawiedliwego wyważenia interesów w określonych obszarach ryzyka. Poniżej przedstawiono najistotniejsze przykłady.

- Odpowiedzialność za produkt (art. 823 ust. 1 kodeksu cywilnego)

Ciężar dowodu co do produktu wadliwego, naruszenia dóbr prawnie chronionych oraz związku przyczynowego pomiędzy tymi dwoma elementami spoczywa na powodzie, podczas gdy producent ma obowiązek udowodnić brak winy.

- Zaniedbanie medyczne

W takich przypadkach istnieje możliwość zastosowania ułatwień dowodowych, a nawet odwrócenia ciężaru dowodu ze względu na braki lub nieprawidłowości w dokumentacji medycznej (w raportach z przeprowadzonych operacji oraz kartach pacjentów). W przypadku rażącego błędu w sztuce lekarskiej powód musi jedynie udowodnić, że błąd taki mógł spowodować uszczerbek na zdrowiu będący przedmiotem roszczenia. Przy ustaleniu faktycznego związku przyczynowego ułatwienie dowodowe wobec powoda oznacza przeniesienie ciężaru dowodu na lekarza.

- Obowiązek udzielania informacji i porad

W przypadku niedotrzymania zobowiązania umownego w zakresie udzielania informacji i porad na stronie naruszającej takie zobowiązanie spoczywa ciężar udowodnienia, że szkoda została poniesiona również w przypadku dotrzymania zobowiązania przez tę stronę. Istnieje domniemanie, że strona poszkodowana postąpiłaby zgodnie z otrzymanymi informacjami.

1.3 Do jakiego stopnia sąd musi być przekonany o fakcie, aby oprzeć orzeczenie na istnieniu tego faktu?

W art. 286 kodeksu postępowania cywilnego ustanowiono podstawową zasadę procesową, jaką jest swobodna ocena dowodów (*Freiheit der Beweiswürdigung*). Zgodnie z tą zasadą sąd musi orzec o prawdziwości lub nieprawdziwości danego faktu po uwzględnieniu całego przewodu oraz wniosków wyciągniętych z wszelkich przeprowadzonych dowodów.

Wykazanie znacznego lub wysokiego stopnia prawdopodobieństwa nie jest równoznaczne z wystarczającym udowodnieniem prawdziwości danego faktu, choć z drugiej strony nie jest konieczne wykluczenie wszelkich wątpliwości. Zgodnie z orzecznictwem wymagany jest stopień pewności, który jest wystarczający w praktyce i który zmniejsza pozostałe wątpliwości, niekoniecznie całkowicie je wykluczając.

Wyjątek od wymaganego standardu dowodowego stosuje się w przypadkach, gdy zgodnie z ustawą wystarczą dowody *prima facie*. Twierdzenie jest prawidłowe *prima facie*, o ile istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że jest ono zgodne z prawdą. W celu udowodnienia prawidłowości *prima facie* strony nie muszą korzystać z formalnych środków dowodowych (do tej kategorii należą zeznania świadków, dokumenty, oględziny, opinie biegłych lub przesłuchanie stron). Dopuszczalne jest na przykład także złożenie zwykłego pisemnego oświadczenia pod przysięgą (art. 294 kodeksu postępowania cywilnego).

2 Postępowanie dowodowe

2.1 Czy dowód przeprowadza się zawsze na podstawie wniosku strony czy sędzia w niektórych przypadkach może również przeprowadzić dowód z urzędu?

Zgodnie z zasadą stosowaną w postępowaniu cywilnym strony mają obowiązek przedstawić fakty i dowody na ich potwierdzenie. Sąd nie może sam przedstawić materiału dowodowego stanowiącego podstawę wyroku. Ograniczenie to wynika z obowiązku sądu w zakresie udzielania informacji i porad określonego w art. 139 kodeksu postępowania cywilnego.

W niektórych przypadkach sąd może przeprowadzić dowód z urzędu, co jest sprzeczne z zasadą kontrydiktoryjności, przy czym wyjątki takie powinny być uzasadnione koniecznością przedstawienia faktów przez strony i nie mogą być stosowane w celu samego badania stanu faktycznego.

Sąd może zatem z urzędu zarządzić przeprowadzenie oględzin i sporządzenie opinii biegłego (art. 144 kodeksu postępowania cywilnego), przedstawienie dokumentów (art. 142) i dodatkowe przesłuchanie strony (art. 448). Strona może również zostać przesłuchana przez sąd z urzędu (art. 448), w przypadku gdy wnioski z przesłuchania lub przeprowadzone dowody są niewystarczające, by przekonać sąd o prawdziwości lub nieprawdziwości faktu będącego przedmiotem dowodu. Dla udowodnienia danego faktu niezbędna jest zatem pewna doza wstępnego prawdopodobieństwa.

2.2 Co się dzieje po przyjęciu wniosku dotyczącego przeprowadzenia dowodu?

Sąd kieruje przeprowadzaniem dowodu po przedstawieniu przez stronę środków dowodowych. Zasadniczo odbywa się to bez szczególnych formalności w trakcie rozprawy lub w drodze postanowienia o przeprowadzeniu dowodu zgodnie z art. 358 kodeksu postępowania cywilnego. Zgodnie z art. 359 kodeksu wymagany jest opis spornych faktów, odnośnie do których ma być przeprowadzony dowód, opis dowodu, który ma zostać przeprowadzony, ze wskazaniem nazwisk świadków i biegłych, którzy mają zostać przesłuchani, lub strony, która ma zostać przesłuchana, jak również oznaczenie strony powołującej się na takie dowody.

Przeprowadzenie dowodu odbywa się zgodnie z odpowiednimi przepisami (art. 355–484 kodeksu postępowania cywilnego). Konieczne jest przestrzeganie zasady bezpośredniego przeprowadzenia dowodu (art. 355) i udziału stron (art. 357).

Pierwsza z tych zasad stanowi, że dowód należy przeprowadzić przed składem sędziowskim, ponieważ musi on dokonać oceny dowodu. Jedyny wyjątek dotyczy sytuacji, w której zgodnie z ustawą odpowiedzialność za przeprowadzenie dowodu może zostać przeniesiona na członka składu sędziowskiego (art. 361 kodeksu postępowania cywilnego) lub inny sąd (art. 362). Zgodnie z zasadą udziału stron mają one prawo do obecności w trakcie przesłuchania świadków, a także do zadawania pytań świadkom (art. 397).

Zgodnie z art. 285 kodeksu postępowania cywilnego wyniki przeprowadzonych dowodów są następnie omawiane podczas rozprawy. Zgodnie z art. 286 kodeksu sąd musi ustalić okoliczności faktyczne sprawy w oparciu o wszystkie ustalenia poczynione w trakcie postępowania, w tym przeprowadzone dowody; sąd dokonuje tego w drodze swobodnej oceny.

2.3 W jakich przypadkach sąd odrzuci wniosek dowodowy strony?

Wniosek dowodowy może zostać odrzucony ze względów proceduralnych lub zgodnie z przepisami dotyczącymi dowodów, gdy:

- fakty nie wymagają udowodnienia, tj. zostały już udowodnione, są powszechnie znane lub bezsporne;
- fakty są nieistotne, tj. nie mogą w żaden sposób wpłynąć na wyrok;
- środki dowodowe są niewłaściwe, by udowodnić dany fakt (sytuacja taka występuje rzadko z uwagi na fakt, że dowód nie może być oceniany przed jego przeprowadzeniem);
- uzyskanie dowodu jest niemożliwe;
- dowody są niedopuszczalne, np. na skutek nadużycia polegającego na wysuwaniu nieuzasadnionych twierdzeń lub obowiązku zachowania poufności przez świadków (o ile świadkowie nie zostali z takiego obowiązku zwolnieni);
- przeprowadzenie dowodu uzależnione jest od uznania sądu, np. w przypadku ustalania wysokości odszkodowania w trybie art. 287 kodeksu postępowania cywilnego;
- fakty zostały ustalone w toku innego postępowania w sposób wiążący dla obydwu stron;
- wniosek nie został wniesiony w terminie (art. 296 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego);
- przeprowadzenie dowodu jest utrudnione przez przeszkodę o nieokreślonym czasie trwania, upłynął przewidziany termin bądź postępowanie uległo opóźnieniu z innych przyczyn (art. 356 kodeksu postępowania cywilnego).

2.4 Jakie wyróżnia się środki dowodowe?

Wyróżnia się pięć rodzajów środków dowodowych:

- oględziny, art. 371–372a kodeksu postępowania cywilnego

Polegają na bezpośrednim badaniu dowodu przez sąd przy pomocy zmysłów w celach dowodowych. W przeciwieństwie do wprowadzającego w pewnym stopniu w błąd pojęcia *Augenschein*, czyli „badanie wzrokowe”, oględziny mogą obejmować także badanie przy pomocy zmysłu dotyku, węchu, słuchu i smaku. W związku z tym przedmiotem oględzin mogą być również nagrania dźwiękowe i wizualne oraz nośniki danych.

- zeznania świadków, art. 373–401 kodeksu postępowania cywilnego

Świadkowie mogą zeznawać w sprawie wydarzeń z przeszłości, które zaobserwowali. Oznacza to, że w przeciwieństwie do biegłego, świadka nie można zastąpić.

Jedynie osoba niebędąca stroną w sporze może być świadkiem.

Jeżeli do zrozumienia faktów konieczna jest wiedza specjalistyczna, mówimy o instytucji świadka posiadającego wiedzę specjalistyczną (*sachverständiger Zeuge*, art. 414 kodeksu postępowania cywilnego); przykładem byłoby oświadczenie lekarza pogotowia występującego w sprawie obrażeń odniesionych w trakcie wypadku.

- opinia biegłego, art. 402–414 kodeksu postępowania cywilnego

Biegły (*Sachverständiger*) dostarcza sądowi wiedzy specjalistycznej niezbędnej do oceny faktów. Biegli nie ustalają sami faktów. Oczekuje się od nich przedstawienia oceny wyłącznie w oparciu o przedstawione im fakty (*Anschlussstatsachen*).

Biegły może zostać poproszony o przedstawienie swoich wniosków wyłącznie wówczas, gdy do ustalenia faktów konieczna jest wiedza specjalistyczna. Za przykład może tu posłużyć diagnoza lekarska.

Opinię biegłego sporządzoną na prywatne zamówienie jednej ze stron dopuszcza się tylko w drodze wyjątku i wyłącznie za zgodą obu stron.

- dowody z dokumentów, art. 415–444 kodeksu postępowania cywilnego

W rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego dokumentami są oświadczenia w formie pisemnej. Zgodnie z prawem dokumenty urzędowe (art. 415, 417 i 418 kodeksu) i dokumenty prywatne (art. 416) mają różną moc dowodową.

- przesłuchanie stron, art. 445–455 kodeksu postępowania cywilnego

Przesłuchanie stron ma charakter pomocniczy wobec innych środków dowodowych i jest dopuszczalne wyłącznie w celu przedstawienia dowodu głównego (art. 445 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego). Strony mogą zostać przesłuchane wyłącznie za zgodą strony przeciwnej lub sądu.

2.5 Jakie metody stosuje się w celu uzyskania dowodów ze świadków i czym się one różnią od środków uzyskiwania dowodów z biegłych? Jakie obowiązują zasady w odniesieniu do składania dowodów pisemnych i ekspertyz/opinii biegłych?

Nie występują żadne różnice co do mocy dowodowej. Wszystkie dowody mają równy status ze względu na zasadę, że sąd w ocenie dowodów kieruje się swobodą uznania. Istnieją jedynie różnice dotyczące procedury przeprowadzenia dowodu.

Każdy ze świadków musi być przesłuchiwany indywidualnie i pod nieobecność świadków, którzy mają zeznawać później (art. 394 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Świadkowie składający sprzeczne zeznania mogą zostać skonfrontowani (art. 394 ust. 2).

Przed przesłuchaniem świadkowie zostają pouczeni o konieczności mówienia prawdy oraz o możliwości zobowiązania ich do złożenia przyrzeczenia w dalszym toku postępowania (art. 395 ust. 1). Świadkowie zostają najpierw poproszeni o podanie danych osobowych (art. 395 ust. 2), a następnie przesłuchani na okoliczność sprawy (art. 396). Sąd dokłada starań, aby zeznania świadków pozostawały w związku z kwestią, w odniesieniu do której są przesłuchiwani. Może również zadawać świadkom dodatkowe pytania w celu wyjaśnienia niektórych kwestii lub uzyskania pełnego zeznania.

Strony mają prawo być obecne w trakcie przesłuchania świadków i mogą zadawać im pytania. Z reguły same strony mogą jedynie przedkładać pytania, które mają być zadawane świadkom, podczas gdy zastępca procesowy może przesłuchiwać świadka bezpośrednio (art. 397).

Zasady, którym podlega przesłuchanie świadków, stosuje się również w przypadku świadków posiadających wiedzę specjalistyczną oraz przy przesłuchiowaniu samych stron (art. 402 i 451).

Dowody z dokumentów przedstawia się poprzez złożenie dokumentu. Jeżeli strona przedstawiająca dowody nie posiada danego dokumentu, a jest on w posiadaniu strony przeciwnej lub osoby trzeciej, strona przedstawiająca dowody może wystąpić z wnioskiem, aby strona przeciwna lub osoba trzecia zostały wezwane do jego złożenia (art. 421 i 428). Obowiązek przedstawienia dokumentów jest wymogiem prawa cywilnego i stosuje się w przypadku, gdy osoba przedstawiająca dowód może wezwać stronę przeciwną lub osobę trzecią do zwrotu lub złożenia danego dokumentu (art. 422). Aby przepis ten miał zastosowanie, muszą istnieć względy *prima facie* (art. 424 ust. 5 zdanie drugie). Dokumentami w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego są ekspertyzy lub opinie biegłych.

2.6 Czy istnieją silniejsze i słabsze środki dowodowe?

Zasadniczo nie. Zgodnie z zasadą – wynikającą z art. 286 kodeksu postępowania cywilnego – według której sąd dokonuje oceny dowodów wedle własnego uznania, wszystkie środki dowodowe mają równy status. Podstawę oceny sądu stanowi cały zebrany materiał dowodowy. Tylko w wyjątkowych przypadkach sąd zobowiązany jest do przestrzegania wiążących reguł dowodowych, np. dotyczących mocy dowodowej protokołu postępowania zgodnie z art. 165 kodeksu postępowania cywilnego, wyroku zgodnie z art. 314 lub innych dokumentów zgodnie z art. 415–418.

2.7 Czy udowodnienie określonych faktów wymaga oznaczonych środków dowodowych?

Nie, w kodeksie postępowania cywilnego nie określa się obowiązkowego środka dowodowego dla udowodnienia określonych faktów.

W niektórych rodzajach postępowania obowiązują wyjątki. W przypadku postępowania związanego z dokumentami i weksłami roszczenie może być udowodnione wyłącznie poprzez przedstawienie dokumentów, a dowody dotyczące wszelkich pozostałych faktów dopuszczalne są wyłącznie w formie dokumentów lub przesłuchania stron (art. 592 i nast. kodeksu).

stwami o charakterze procesowym — są nimi ograniczenia w możliwości przeprowadzenia dowodów.

2.8 Czy świadkowie są zobowiązani przepisami prawa do zeznawania?

Wszyscy świadkowie podlegający jurysdykcji sądów niemieckich, którzy zostali należycie wezwani, mają obowiązek stawić się na rozprawie oraz złożyć zeznania i przyrzeczenie.

Obowiązek świadka polegający na składaniu zeznań obejmuje również obowiązek sprawdzenia własnej wiedzy w oparciu o dokumenty oraz odświeżenia własnej pamięci (art. 378 kodeksu postępowania cywilnego). Świadkowie nie mają obowiązku ustalania faktów, które są im nieznanne.

2.9 W jakich przypadkach mogą odmówić składania zeznań?

Na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego świadkowi przysługuje prawo do zachowania milczenia ze względu na osobiste więzi z jedną ze stron (art. 383) oraz prawo do nieudzielania odpowiedzi na określone pytania z uzasadnionych przyczyn opisanych poniżej (art. 384).

Prawo świadka do odmowy zeznań zgodnie z art. 383 kodeksu postępowania cywilnego wynika z więzi rodzinnych lub obowiązku lojalności zawodowej i ma za zadanie przeciwdziałać konfliktom interesów.

Dotyczy to narzeczonych (pkt 1), małżonków (pkt 2) oraz partnerów w związku partnerskim (pkt 3) w trakcie oraz po zakończeniu związku małżeńskiego lub partnerskiego. Osoby, które są lub były ze stroną spokrewnione albo spowinowacane w linii prostej bądź są lub były ze stroną spokrewnione do trzeciego stopnia lub spowinowacane do drugiego stopnia w linii bocznej, również mają prawo do odmowy zeznań (pkt 3). Pokrewieństwo w linii bocznej oznacza więzi, które nie wynikają z linii prostej, lecz opierają się na pochodzeniu od tej samej osoby trzeciej. Stopień pokrewieństwa lub powinowactwa określa się według liczby urodzeń następujących między osobami.

Zgodnie z art. 383 pkt 4 kodeksu postępowania cywilnego osoby duchowne oraz osoby, które zajmują się lub zajmowały się zawodowo przygotowaniem, produkcją lub dystrybucją czasopism bądź programów radiowych i telewizyjnych (pkt 5), a także osoby, którym z racji urzędu, stanowiska lub zawodu powierzane są informacje, które ze względu na ich charakter lub obowiązujące przepisy nie mogą być ujawniane (pkt 6), również nie są zobowiązane do składania zeznań.

Prawo świadka do odmowy zeznań z przyczyn zawodowych obejmuje wszelkie informacje znane wyżej wymienionym osobom z racji zajmowanej przez nie szczególnej pozycji.

Prawo świadka do odmowy zeznań z istotnych względów (*aus sachlichen Gründen*) zgodnie z art. 384 kodeksu postępowania cywilnego ma chronić świadka przed negatywnymi konsekwencjami konieczności składania zeznań. Uprawnia ono świadka do odmowy odpowiedzi na konkretne pytania, choć nie uprawnia go do odmowy złożenia zeznań jako takich, jak w trybie art. 383.

Prawo do odmowy zeznań zgodnie z art. 384 dotyczy pytań, które w razie udzielenia odpowiedzi naraziłyby świadka lub osobę o więziach rodzinnych określonych w art. 383 kodeksu na bezpośrednie szkody finansowe (pkt 1), utratę dobrego imienia bądź ryzyko wszczęcia postępowania karnego lub administracyjnego (pkt 2). Świadkowie nie muszą również odpowiadać na pytania, gdyby wymagało to od nich ujawnienia tajemnicy handlowej lub tajemnicy przedsiębiorstwa (pkt 3).

W art. 385 kodeksu postępowania cywilnego uregulowano niektóre wyjątki od zasady, zgodnie z którą świadek ma prawo do odmowy zeznań (art. 383 i 384). Należy zwrócić szczególną uwagę na przepis art. 385 ust. 2, na mocy którego zwalnia się osoby duchowne oraz osoby objęte wymogiem zachowania milczenia wynikającym z prawa materialnego zgodnie z art. 383 ust. 1 pkt 6 z obowiązku zachowania milczenia i w związku z tym przywraca się ich obowiązek składania zeznań.

2.10 Czy osoba, która odmawia złożenia zeznań, może być ukarana lub zmuszona do zeznawania?

Tak. W przypadku niestawiennictwa świadka, który został należycie wezwany, sąd wymierza grzywnę administracyjną w trybie art. 380 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego, a w przypadku jej nieuiszczenia zamienia ją na areszt. Zgodnie z art. 6 ust. 1 kodeksu karnego (Einführungsgesetz zum Strafgesetzbuch) wysokość grzywny wynosi od 5 do 1 000 EUR; wymiar kary aresztu, zgodnie z art. 6 ust. 2 tej samej ustawy, wynosi od jednego dnia do sześciu tygodni. Świadkowie ponoszą również koszty powstałe na skutek ich niestawiennictwa.

W przypadku powtórnego niestawiennictwa świadka może on zostać doprowadzony pod przymusem na rozprawę, zgodnie z art. 380 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego, a równolegle zostanie wymierzona wobec niego kara administracyjna. Nie dochodzi do zastosowania tych środków, jeżeli świadek przedstawi w terminie stosowne usprawiedliwienie swojej nieobecności. Jeżeli usprawiedliwienie nie zostanie dostarczone w terminie, świadek ma obowiązek udowodnić, że nie ponosi odpowiedzialności za zwłokę (art. 381 kodeksu).

W przypadku gdy świadek odmawia złożenia zeznań lub przyrzeczenia bez podania przyczyny lub podaje przyczynę, która ostatecznie zostaje uznana za nieistotną, mogą wobec niego zostać zastosowane w trybie art. 390 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego te same środki co wobec świadka, który nie stawia się na wezwanie bez wyjaśnienia. W przypadku gdy świadek powtórnie odmawia stawiennictwa, można wnieść o jego zatrzymanie w celu skłonienia go do złożenia zeznań, przy czym zatrzymanie takie odbywa się wyłącznie na czas rozprawy (art. 390 ust. 2 kodeksu).

2.11 Czy przewiduje się, że od niektórych osób nie można uzyskać dowodów?

Nie, co do zasady nie wyłącza się jednostek z uczestnictwa w postępowaniu w charakterze świadka. Każda osoba, której dojrzałość pozwala na obserwowanie faktów oraz zrozumienie dotyczących ich pytań i udzielenie odpowiedzi na nie, może brać udział w postępowaniu w charakterze świadka, niezależnie od wieku lub zdolności do czynności prawnych.

Nie istnieją szczególne zasady dotyczące osób, które poniosły wcześniej odpowiedzialność karną, za umyślne składanie fałszywych zeznań lub krzywoprzysięstwo.

Osoba uczestnicząca bezpośrednio w postępowaniu jako strona lub pełnomocnik procesowy strony nie może występować w charakterze świadka. Wyjątek stosuje się w przypadku współuczestników sporu w odniesieniu do faktów, które dotyczą wyłącznie

innych współuczestników sporu. W niektórych okolicznościach w charakterze świadka wystąpić może pełnomocnik, o ile przedmiot przesłuchania wykracza poza zakres spraw objętych stosunkiem pełnomocnictwa. Kurator może na przykład zeznawać na temat faktów, które nie mają związku z jego obowiązkami w postępowaniu, którego stroną jest osoba znajdująca się pod jego kuratelą.

Przesłuchanie jest zawsze odpowiednim momentem, by określić zdolność do składania zeznań w charakterze świadka.

2.12 Jaką rolę odgrywa sędzia i strony w przesłuchaniu świadka? W jakich warunkach można przesłuchać świadka w trybie wideokonferencji lub za pośrednictwem innych środków technicznych?

Świadkowie są przesłuchiwanymi przez sędziego lub sędziów. Przesłuchanie świadków może zostać również powierzone jednemu z członków składu sędziowskiego. Często stosuje się w tym celu art. 375 ust. 1a kodeksu postępowania cywilnego.

Każdy ze świadków musi być przesłuchiwany indywidualnie i pod nieobecność świadków, którzy mają zeznawać później (art. 394 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Świadkowie składający sprzeczne zeznania mogą zostać skonfrontowani (art. 394 ust. 2).

Strony mają prawo być obecne w trakcie przesłuchania świadków i mogą zadawać im pytania. Z reguły same strony mogą jedynie przedkładać pytania, które mają zostać zadane świadkom, podczas gdy zastępca procesowy może przesłuchiwać świadka bezpośrednio (art. 397).

Świadkowie mogą zostać przesłuchani za pośrednictwem wideokonferencji, o ile zostało to uzgodnione z zainteresowanymi stronami (art. 128a ust. 2). Wymagana jest również zgoda świadka lub biegłego ze względu na fakt, że transmisja narusza ich dobra osobiste.

3 Ocena dowodów

3.1 Czy istnieją ograniczenia nałożone na sąd dotyczące uwzględniania przez sąd w orzeczeniu dowodów, które zostały zebrane przez stronę niezgodnie z prawem?

Po pierwsze mogą istnieć przepisy, na podstawie których sąd nie może wykorzystać konkretnego dowodu: na przykład sąd nie może wykorzystywać wyroków usuniętych lub które mają zostać usunięte z Centralnego Rejestru Federalnego (art. 51 ustawy o Centralnym Rejestrze Federalnym (Bundeszentralregistergesetz)).

Po drugie zakaz wykorzystania dowodu przez sąd wynikać może z orzecznictwa Federalnego Trybunału Konstytucyjnego (Bundesverfassungsgericht) i ma zastosowanie przypadkach, gdy przeprowadzenie dowodu naruszałoby konstytucyjne prawo osoby i, po wyważeniu interesów, wykorzystanie dowodu nie może być uzasadnione w drodze wyjątku.

Zgodnie z orzecznictwem sąd nie może zasadniczo wykorzystać dowodu uzyskanego na przykład poprzez potajemne nagranie dźwiękowe. Dotyczy to również wykorzystania zminiaturyzowanych nadajników, mikrofonów kierunkowych lub aparatów komunikacji wewnętrznej w celu podsłuchiwania rozmów, a także wykorzystywania jako dowodów pozyskanych w sposób niezgodny z prawem dokumentów osobistych, takich jak pamiętniki lub korespondencja prywatna.

We wszystkich takich sytuacjach, w drodze wyjątku w oparciu o wyważenie sprzecznych interesów w poszczególnych przypadkach, może zostać jednak podjęta decyzja o wykorzystaniu dowodów uzyskanych w sposób nielegalny, o ile nie narusza to istotnych obszarów życia prywatnego.

Decyzja o tym, czy należy wykluczyć dowody na podstawie przepisów procesowych, podejmowana jest odrębnie w odniesieniu do poszczególnych zasad. Uchybienia procesowe, w szczególności dotyczące sposobu prowadzenia rozprawy, można naprawić zgodnie z art. 295 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego. Na przykład przesłuchanie określonej strony w charakterze świadka jest uchybieniem procesowym, które można naprawić – dowód może zostać wykorzystany, o ile strony odstąpią od zastosowania danej zasady ogólnej lub nie zgłoszą zarzutu uchybienia procesowego do momentu zamknięcia rozprawy. Uchybienie polegające na niepowiadomieniu świadka o przysługującym mu prawie do odmowy zeznań może również zostać naprawione zgodnie z art. 295 ust. 1 kodeksu.

Nie ma jednak możliwości odstąpienia od stosowania norm służących interesowi publicznemu (art. 295 ust. 2). Dotyczy to wszelkich kwestii, które sąd musi uwzględnić z urzędu, takich jak wymogi procesowe, dopuszczalność apelacji oraz wyłączenie sędziów.

3.2 Czy moje oświadczenie, jako strony w sprawie, uznaje się za dowód?

Jak wyjaśniono w pkt 2.4, w określonych okolicznościach przesłuchanie stron może być dopuszczalne jako środek dowodowy. Ocena takiego dowodu zależy od uznania sądu (art. 286 kodeksu postępowania cywilnego).

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.

Ostatnia aktualizacja: 15/03/2018